

ЗОБРАЖАЛЬНО-ВЕРБАЛЬНА МОДЕЛЬ ЗМІСТУ ТЕКСТУ ЯК СПОСІБ КЕРУВАННЯ САМОСТІЙНИМ ЧИТАННЯМ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Проведено аналіз самостійної роботи студентів немовних спеціальностей з професійно-орієнтованим текстом для читання. Показано процес складання зображально-вербальної моделі змісту тексту та запропоновано зображально-вербальну модель змісту тексту як засіб керування самостійним читанням професійно-орієнтованих текстів студентами немовних вищих навчальних закладів.

Ключові слова: професійно орієнтовані тексти; самостійна робота студентів; зображально-вербальна модель змісту тексту; опорні елементи тексту.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Головна мета навчання іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах полягає у формуванні у студентів комунікативної компетенції – умінь і навичок здійснювати спілкування в усній і писемній формі у межах професійної сфери і тематики, визначених програмою для кожного фаху, дотримуючись традицій і норм, характерних для країни, мова якої вивчається. У процесі навчання іноземних мов виняткове значення має читання. Воно розглядається нами як засіб підвищення рівня володіння мовою і як джерело інформації. Потік інформації стрімко збільшується з кожним днем, і випускникам вищих навчальних закладів неминуче доведеться зіткнутися з необхідністю інтенсивного використання іноземної мови в професійній діяльності.

Мета статті полягає в з'ясуванні актуальних проблем навчання читання професійно-орієнтованих текстів студентами немовних навчальних закладів та пошуків їх розв'язання. Зображально-вербальна модель змісту тексту розглядається нами як один із засобів керування самостійним читанням студентами професійно-орієнтованих текстів.

Завданням статті є аналіз можливості складання зображально-вербальної моделі змісту тексту та її використання як засобу керування самостійним читанням.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання зазначеної проблеми. Попередні дослідження проблеми навчання студентів самостійному читанню професійно-орієнтованих текстів показали, що під час навчання цієї компетенції в читанні у студентів немовних факультетів досить часто виявляються слабкі базові знання та недостатньо сформовані базові навички в читанні, що не дозволяє їм працювати з англомовними джерелами для здійснення професійної діяльності.

Дослідження психологів [7, с. 112] свідчать про те, що читач, щоб зрозуміти зміст тексту, використовує два підходи: синтаксичний і семантичний. Спочатку він, опираючись на синтаксичний підхід, перетворює послідовність літер у слова та їх складові, використовуючи свої лінгвістичні знання і формальні схеми. Потім він використовує зміст слів, зміст схем та свій життєвий досвід, щоб зрозуміти зміст прочитаного (семантичний підхід). У більшості випадків читач використовує комбінацію цих двох підходів для розуміння тексту.

Психологічна сутність навчання читання студентів немовних спеціальностей професійно орієнтованих текстів англійською мовою була досліджена Кличніковою З. І., Рожковою Ф. М., Механіковою О. О. та ін.

Проблемою відбору матеріалу та визначенням змісту навчання студентів читанню професійно-орієнтованих текстів займалися такі дослідники, як Барабанова Г. В., Серова Т. С., Гринюк Г. О., Вдовина Т. О. та ін. Зокрема дослідження Серової Т. С. та Барабанової Т. С. присвячені концепції навчання професійно орієнтованого навчання.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. Проблема керування самостійною роботою студентів у процесі читання професійно-орієнтованих текстів залишається і досі не до кінця дослідженою. Тому постає необхідність дослідити та запропонувати засіб керування самостійним читанням професійно-орієнтованих текстів студентами немовних спеціальностей.

Виклад основних результатів теоретичного аналізу дослідження. Специфіка іноземної мови як навчального предмета полягає в тому, що навчитися сприймати чужі думки і висловлювати свої можна лише систематично вправляючись у самостійному читанні, аудіюванні, усному мовленні та письмі.

З першого року навчання у ВНЗ студентам немовних спеціальностей пропонуються професійно орієнтовані тексти зі спеціальності для самостійного читання. Отже, іноземна мова стає для них певною мірою засобом опосередкованого професійного спілкування.

На жаль, у більшості студентів 1-2 курсів немовних спеціальностей навички самостійної роботи з іншомовним текстом не сформовані на тому рівні, який дозволив би їм користуватися мовою як засобом опосередкованого професійного спілкування і тому, ми вважаємо, що самостійна робота студентів у цей період повинна бути керованою та мотивованою. Суб'єктом керування виступає викладач, який організує і контролює читацьку діяльність студентів, об'єктом – самі студенти, навчально-пізнавальна діяльність яких спрямована на формування умінь самостійної роботи з іншомовним професійно-орієнтованим текстом для читання. У результаті взаємодії суб'єкта і об'єкта на основі здобутих знань і відбувається процес навчання.

Як свідчать дослідження відомих психологів [2; 5], читач, як правило, у процесі читання виділяє основне, найістотніше, встановлюючи ієрархію змістів і нехтуючи тими елементами тексту, які є другорядними відносно змісту. Тому розуміння тексту – це активний процес селекції основних компонентів розгорнутого тексту, в результаті чого виникає скорочена суб'єктивна схема об'єктивного повідомлення [2].

Орієнтування в текстовій інформації – це, насамперед, «сміслові групування» і виділення «сміслових віх», «сміслових опорних пунктів», в яких сконцентровано весь зміст частини тексту, «екстракт думки» [5].

Орієнтування в ході читання – це складний процес, який потребує від читача значних розумових зусиль для розпізнавання орієнтирів. Оскільки другосигнальна діяльність відбувається на основі першосигнальної і водночас з нею, доцільно вибирати такий засіб керування самостійним читанням студентів, який привернув би їхню увагу до орієнтирів самого тексту і, отже, полегшував би його розуміння. Таким засобом може стати для студентів вербальна модель змісту тексту, яка являє собою нескладну, легку для запам'ятовування схему, що відбиває головне, найістотніше. Така схема не замінює студентам вербального тексту, вона органічно пов'язана з ним, але полегшує студенту орієнтацію в текстовому матеріалі.

Робота над складанням вербальної моделі тексту починається з ретельного аналізу викладачем тексту, який студенти повинні читати дома самостійно. У ході цієї роботи виділяється головна та другорядна інформація, а також ті труднощі, з якими стикатимуться студенти в процесі самостійної роботи над текстом.

Як свідчить досвід, а також результати проведених нами досліджень, такими труднощами для студентів може бути наявність у тексті великої кількості невідомих слів, невміння встановлювати зв'язки між смисловими опорними пунктами тексту, а також недостатній обсяг індивідуального словникового запасу читача.

Готуючи текст як основу для самостійної роботи студентів, викладач повинен проаналізувати його з погляду його композиційної будови: заголовок,

композиція, засоби унаочнення тощо, оскільки заголовок, наприклад, виконує інформаційну функцію і має важливе значення для розкриття теми тексту. У ньому зосереджено основний зміст [4].

Особливості зорового сприймання тексту дають підставу вважати абзац одиницею його членування. У членуванні тексту на абзаци виявляється намір автора впливати на читача в потрібному напрямі: виділяти згідно з різними міркуваннями певні частини тексту.

Кожний абзац тексту розкриває мікротему, яка є частиною головної теми – повідомлення. Абзаци можуть утворювати блоки – семантичну і композиційну єдність двох або більше зв'язаних між собою абзацив, що реалізують свій зміст у складі всього тексту [1].

Згідно з комунікативним навантаженням в абзаци виділяють ключове речення та коментуючу частину, яка розширює та поглиблює ключове речення [3]. Крім того, у тексті виділяють орієнтири на рівні слова: власні назви, скорочення (якщо вони відомі студентам), інтернаціональні слова, дати, числа.

Отже, робота над складанням вербальної моделі змісту тексту починається з ретельного аналізу самого тексту, визначення його опорних елементів та труднощів, на які можуть натрапити студенти під час самостійного читання. Вказана модель змісту тексту може бути використана як орієнтувальна схема основної діяльності студентів під час самостійного читання, як засіб керування цією діяльністю з боку викладача і як зовнішня опора для студентів з недостатньою підготовкою. При складанні вербальної моделі змісту тексту можна опиратися і на дані психологічних експериментів, які свідчать про те, що єдність «картинка – слово» є більш ефективною, ніж «картинка – картинка» або «слово – слово». Це пояснюється тим, що обидві системи – вербальна та образна – функціонують не ізольовано, а у взаємодії: ситуація, яка подана образно з використанням вербальних елементів, сприяє здобуванню з пам'яті потрібної інформації. Проаналізувавши основну тему тексту, його композиційну структуру, наявні в ньому орієнтири на рівні тексту, абзацу, речення та слова, ми розташовуємо їх у потрібній послідовності, йдучи від загальних блоків до конкретних слів. При цьому окремі слова доцільно зобразити у вигляді малюнків і умовних позначень. Так, наприклад, частину тексту «**Biography of Maria Montessori**» можна представити у вигляді нижченаведеної моделі.

Early years

Maria Montessori was born in 1870 in the town of Chiaravalle, Italy. Despite strict discipline imposed by her mother, Maria was raised absolutely free internally. The girl was a gifted child and parents wanted Maria to become a teacher because at that time it was the only available top women's education. But since her childhood Maria took interest in mathematics. At the age of six, Maria entered a public elementary school in Rome and her school record was not particularly noteworthy at first. In 1st grade she was awarded certificate for «good behavior» and in the 2nd grade – for «needlework and embroidery.» It was when she was growing up, she discovered her aptitudes, energy, and leadership qualities that were later manifested in a technical school for boys.

Having graduated from this school if not in brilliant fashion but one of the best (with a final score of 137 out of 150), Maria decided to become an engineer and continued education at the technical institute. But all-round interests of the girl changed her plans: she set her sights on biology first, but with time it passed and she made her final decision to study medicine.

Unfortunately, it was a step from the frying pan into the fire. A young girl to study at Medical faculty! That

was unthinkable, absurd, and impossible! The Italian woman of the end of the 19th century could not walk in the street, had no right to withdraw money from a bank account and, more so, examine naked human body.

She appealed for permission to minister, public organizations and then to the highest clerical authority – to the Pope Leo XIII. That was how she blazed a trail for herself in medicine.

Maria Montessori

1870, Italy gifted child – parents wanted Maria to become a teacher – (the top of women's education at that time) at the age of 6 – entered public elementary school

took interest in mathematics but
1 grade – awarded for good behaviour
2 grade – for «needlework and embroidery.»
growing up – demonstrated leadership qualities and energy,
one of the best students (final score – 137 out of 150)

Maria decided to become an (engineer)
but plans changed
final decision – to study medicine
Problem: had no right to examine naked human body
appealed for permission to the Pope Leo XIII.

Створюючи вербальну модель змісту тексту, ми дотримувалися принципів кодування і декодування інформації, сформульованих А. А. Вендою: лаконічність, акцент на основних елементах змісту, структурність, застосування звичних асоціацій, простота, кольорове оформлення [1, с. 98].

Для забезпечення «я-включення» студентів у ситуацію читання, їм пропонувалося висловити свої припущення щодо змісту тексту, який вони повинні були читати. Пропонуючи такий вид роботи студентам, ми виходили з потреби створити в них «напружене психічне поле». Важливість якого була доведена експериментами Б. В. Зейгарник, яка стверджувала, що наявність залишкової напруженості, що виникає в результаті лише частково розв'язаних ситуацій, сприяє тому, що студенти прагнуть якнайшвидше звільнитися від неї, цілком розв'язавши проблемну ситуацію [6].

Обговорення самостійно прочитаного студентами тексту проводиться з урахуванням принципів проблем-

ного навчання. Студентам пропонується список запитань за змістом тексту. Пошук правильних відповідей на них потребує напруження думки, самостійних зусиль, тому студенти змушені мобілізувати наявні в них знання, пригадувати, підбирати докази. Вони можуть користуватися при цьому вербальною моделлю змісту тексту, щоб подолати деякі труднощі, які звичайно виникають у співрозмовників. Запитання стосуються як предмета обговорення, так і послідовності подій.

Використання вербальної (зображально-вербальної) моделі змісту тексту як засобу керування самостійною роботою студентів на початковому етапі навчання сприяє інтенсифікації навчання професійно-орієнтованих текстів, про що свідчать результати дослідження: до керування самостійним читанням студентів за допомогою вербальної моделі змісту тексту лише 45 % студентів орієнтувалися в самостійно прочитаному тексті, тоді як в результаті спеціально проведеного навчання кількість студентів збільшилася до 96 %.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венда А. А. Реферирование технических текстов (англ.яз) : [уч. пособие для техн. вузов] / А. А. Венда, Н. В. Чиркова. – Минск : Вишэйш. школа 1983. – 128 с.
2. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия. – Москва : МГУ, 1979. – 319 с.
3. Малевич В. Г. Исследование приёмов опоры на супрасинтаксис при рационализации обучения чтению на иностранном языке : Автореф. дис. канд. пед. наук / В. Г. Малевич. – Минск, 1976. – 19с.
4. Мороховський А. Н. Текст как важнейшая единица коммуникации (в диахронии и синхронии) / А. Н. Мороховський. – Киев : КГПІІЯ, 1984. – 211 с.
5. Смирнов А. А. Проблемы психологии памяти / А. А. Смирнов. – М. : Просвещение, 1966. – 423 с.
6. Степанов С. С. Живая психология. Уроки классических экспериментов / С. С. Степанов. – М. : ПЕР СЭ, 2004. – 191 с.
7. Clark H. Psychology and Language / H. Clark, V. Clark. – Brace Jovanovich Publishers, 1977. – 335 p.

И. П. Михайленко,
ДГПУ им. Ивана Франка, Дрогобыч, Украина

**ИЗОБРАЗИТЕЛЬНО-ВЕРБАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ СМЫСЛОВОГО СОДЕРЖАНИЯ
ТЕКСТА КАК СПОСОБ УПРАВЛЕНИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНЫМ ЧТЕНИЕМ
СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ**

Проведен анализ умения студентов неязыковых специальностей самостоятельно читать профессионально-ориентированные тексты. Выявлены актуальные проблемы процесса овладения коммуникативной компетенцией в самостоятельном чтении профессионально-ориентированных текстов. Показан процесс составления изобразительно-вербальной модели смыслового содержания текста, которая рассматривается как средство управления самостоятельным чтением текстов студентами неязыковых специальностей.

Ключевые слова: профессионально-ориентированные тексты; самостоятельная работа студентов; изобразительно-вербальная модель содержания текста; опорные элементы текста.

I. P. Mykhailenko,
Ivan Franko DSPU, Drohobych, Ukraine

**DESCRIPTIVE AND VERBAL MODEL OF TEXT CONTENT AS THE WAY OF GUIDING THE
INDEPENDENT READING OF NON-LINGUISTIC STUDENTS**

The analysis of non-linguistic students' independent work in the process of reading of the professionally oriented texts has been done. Actual problems of independent reading of professionally oriented texts by non-linguistic students have been revealed. A descriptive and verbal model of text content as the tool of guiding the process of independent reading of non-linguistic students has been suggested. The usage of the above mentioned model has significantly increased text comprehension.

Keywords: professionally oriented texts; students' independent work; descriptive and verbal model of text content; support elements of the text.

Рецензенти: *Гришкова Р. О.*, д. пед. н., професор;
Шерстюк Л. В., к. пед. н., доцент.